Серія «Бібліотека «Шкільного світу»
Заснована у 2003 році

Наталія Богданець-Білоскаленко
Світлана Романюк

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

УРОКИ. 4 клас

за оновленою програмою

Початкова освіта. Бібліотека

КИЇВ
«Видавничий дім «Перше вересня»
2017

УДК 373.3.016:811.161.2
ББК 74.268.1Укр
Б73

Редакційна рада:
М. Мосієнко — кандидат філологічних наук,
Д. Долгова, О. Калюжна, О. Семібаламут, О. Кондратенко

Богданець-Білоскаленко Н.
Б73 Літературне читання. Уроки. 4 клас / Н. Богданець-Білоскаленко, С. Романюк. — Київ : «Вид. дім «Перше вересня», 2017. — 136 с. — (Бібліотека «Шкільного світу»).

ISBN 978-966-451-000-1
ISBN 978-617-7290-74-1

У книжці подано систему уроків за оновленою програмою з літературного читання для 4-го класу. Для читачів цікавими й корисними будуть методичні рекомендації, подані до кожного розділу. У них детально описано особливості читання різних типів текстів, специфічні прийоми роботи над різножанровим текстовим матеріалом. Уроки розроблено з використанням прийомів розвитку критичного мислення.

Для вчителів початкової школи, методистів, студентів та аспірантів педагогічних вишів.

УДК 373.3.016:811.161.2
ББК 74.268.1Укр

ISBN 978-966-451-000-1 (серія «Б-ка «Шк. світу»)
ISBN 978-617-7290-74-1

© Н. Богданець-Білоскаленко, С. Романюк, 2017
© ТОВ «Видавничий дім «Перше вересня», дополіграфічна підготовка, 2017

ЗМІСТ

Вступ 5

РОЗДІЛ 1. УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

Методичні рекомендації 7

Тема. Усна народна творчість. Прислів'я та приказки. Загадки. Лічилки. 8

Тема. Українські народні пісні. Колядки та щедрівки. «Колядин-дин, я, бабусю один», «Бігла Маруся по льоду...», «Засівалка». 12

Тема. Веснянки. 16

Тема. Колискові пісні. «Котику сіренький». 18

Тема. Казка «Хто помиє горщик». 23

Тема. Соціально-побутова казка «Про мудрого хлопчика». 26

Тема. Казка «Про мудрого хлопчика». Читання казки в особах. 29

Тема. Міфи про створення світу і людей. 31

Тема. Читання міфів «Добро і зло», «Земля», «Прадуб». 34

Тема. Легенди. «Золоті ключі весни». 38

Тема. Узагальнювальний урок «Про що ви дізналися…» 42

РОЗДІЛ 2. ПОЕТИЧНА СТОРІНКА

Методичні рекомендації 46

Тема. Тарас Шевченко — видатний український письменник і художник 47

Тема. Поетична творчість Івана Франка. «Червона калина, чого в лузі гнешся?», «Нема друга понад мудрість». 51

Тема. Леся Українка. Вірш «Надія». 57

Тема. Леся Українка. Вірш «Колискова». 62

Тема. Леся Українка «У маленькій хатинці, у тихім куточку». 70

Тема. Леся Українка «Літо краснеє минуло». 76

Тема. Ірина Жиленко «Вечір гномів», «Вечірній вірш». 78

РОЗДІЛ 3. ГУМОРИСТИЧНІ ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

Методичні рекомендації 82

Тема. Байка. Ознаки байки. Леонід Глібов «Ґава та Лисиця». 83

Тема. Леонід Глібов «Ґава та Лисиця». Читання байки в особах. 87

Тема. Павло Глазовий «Джерело і фонтан». 91

Тема. Гумористичні твори. Грицько Бойко «Консультант», «Додумався». 94

Тема. Грицько Бойко «Веремій». Робота над фразеологізмами. 98

РОЗДІЛ 4. ПРОЗОВІ ТВОРИ

Методичні рекомендації 103
Тема. Борис Грінченко «Квітки». 104
Тема. Анатолій Григорук «Скарб Антончика-Монте Крісто». 108
Тема. Григір Тютюнник «Як свисне бабак...». 111
Тема. Олександр Довженко «Зачарована Десна». 112
Тема. Віктор Близнець «Земля світлячків» (фрагмент). 115

РОЗДІЛ 5. ТВОРИ НАРОДІВ СВІТУ

Методичні рекомендації 123
Тема. Джозеф Редьярд Кіплінг «Слоненя». 124
Тема. Михайло Пришвін «Їжак». 127
Тема. Френк Баум «Чарівні цукерки». 130
Тема. Микола Носов «Фантазери». 132

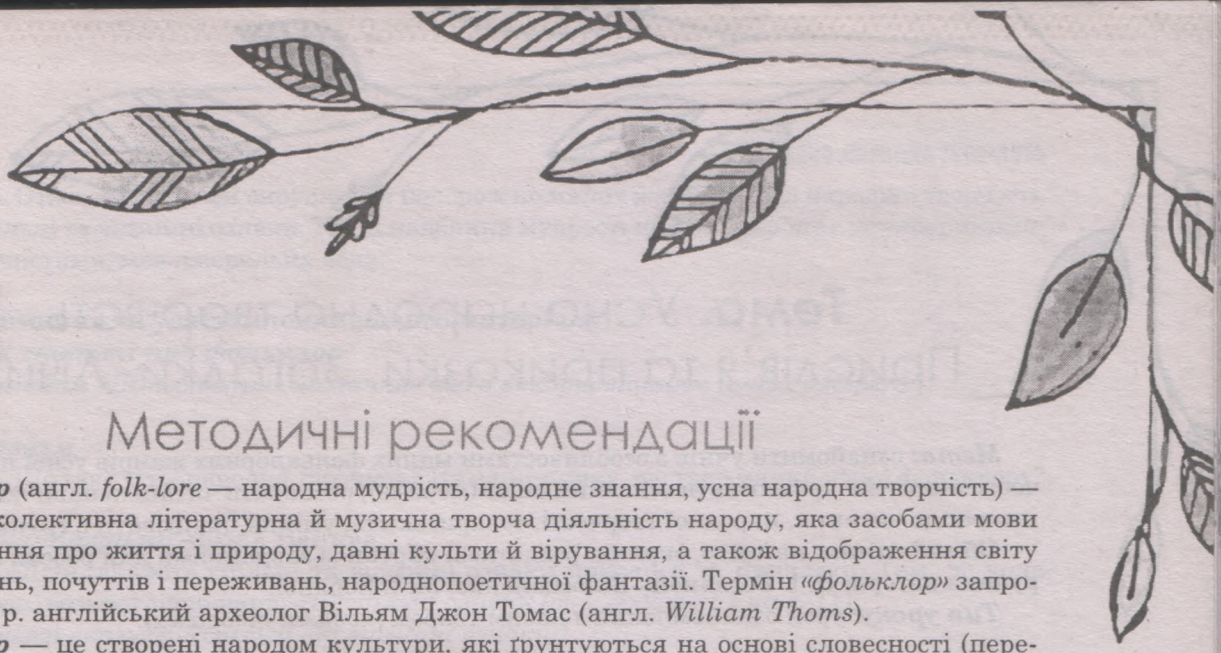

Методичні рекомендації

Фольклор (англ. *folk-lore* — народна мудрість, народне знання, усна народна творчість) — це художня колективна літературна й музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культи й вірування, а також відображення світу думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії. Термін *«фольклор»* запровадив у 1846 р. англійський археолог Вільям Джон Томас (англ. *William Thoms*).

Фольклор — це створені народом культури, які ґрунтуються на основі словесності (перекази, пісні, казки, епос), музики (пісні, інструментальні наспіви та п'єси), театру (драми, сатиричні п'єси, театр ляльок), танцю.

Народна творчість — це історична основа світової художньої культури, джерело національних художніх традицій, відображення народної самосвідомості.

Поради для успішного вивчення розділу

• Щоб діти відчули різницю між прислів'ям і приказкою, працюйте над їх порівнянням: *Чужими руками жар загрібати легко* (прислів'я) — *Чужими руками жар загрібати* (приказка).

• Під час вивчення загадок пропонуйте учням складати загадки, зосереджуйте увагу на розгляданні предметів (реальних чи уявних) і знаходженні його ознак.

• Правильно обирайте предмет для складання загадки, насамперед цей предмет має бути добре відомий дітям, мати яскраві ознаки.

• Твори, сповнені драматичних подій (оповідання про людей), ліпше сприймаються під час читання вголос. Оповідання про природу, що не мають виразного емоційного змісту, давайте дітям для первинного читання мовчки.

• Аналіз частин оповідання проводьте так, щоб діти самостійно могли приходити до відповідних подій. Використовуйте запитання, які змушують учнів думати, порівнювати, зіставляти, оцінювати, робити висновки.

• Працюючи над змістом казок, не вимагайте наукового визначення казки, адже вони не усвідомлять його змісту, хоч, можливо, й запам'ятають формулювання. У початкових класах ідеться про набуття загальних уявлень про казку, відмінності від інших творів.

• Оскільки казкову ситуацію учні сприймають як гру, не повторюйте відоме їм і зосереджуйте увагу на тому, що казковий персонаж видуманий. У казці йдеться про добро і зло, про погане й хороше, тому зосереджуйте увагу дітей на цих моральних рисах.

• Під час читання казок ставте запитання для узагальнень, роздумів, наприклад: *чим приваблює вас казковий герой? Що відмінного ви помітили в дійових особах казки? За що ми їх цінуємо?*

• Ознайомившись із текстом казки і розтлумачивши у разі потреби слова й вирази, використовуйте вибіркове читання, відповіді на запитання (учнів і вчителя), складання плану (різних типів — малюнкового і словесного), різні форми переказування.

• Під час роботи над казкою застосовуйте прийоми інсценізації та драматизації.

• Перед вивченням історичних легенд і переказів ознайомлюйте учнів з історичними фактами. Більшість цих творів пов'язана з назвами різних місцевостей, які можна вивчати, розповівши про цю місцевість. Такі легенди й перекази мають народне тлумачення їх незвичайного походження назв.

• Зосереджуйте увагу на тому, щоб учні свідомо розуміли текст легенди, чітко уявляли послідовність розгортання подій і мотиви поведінки персонажів. Із відповідей на запитання до змісту визначайте, чи засвоїли учні головну сюжетну лінію твору і змальовані картини.

• Працюючи над легендою чи переказом, пам'ятайте про вимоги до уроків читання — домогтися усвідомлення змісту.

Тема. Усна народна творчість. Прислів'я та приказки. Загадки. Лічилки

Мета: ознайомити учнів з особливостями малих фольклорних жанрів усної народної творчості; вчити виокремлювати основний зміст (мораль); розвивати читацькі навички; виховувати інтерес до читання, народної творчості, товариськість, уміння працювати в групі.

Обладнання: намисто, скриня, роздаткові картки із завданнями для роботи в групах, підручник авторів Н. І. Богданець-Білоскаленко, М. І. Зоряної.

Тип уроку: урок ознайомлення з новим твором *(новими творами)*.

Хід уроку

І. Організаційний етап

ІІ. Актуалізація опорних знань учнів

Запитання

— Сьогодні в наш клас потрапив незвичайний предмет. Що це? *(Скриня.)*

— Для чого вона потрібна?

— Ще з давніх-давен, з покоління в покоління кожен народ передавав свої скарби. Скриня — це символ скарбів. Цікаво, які це можуть бути скарби? *(Учитель виставляє намисто зі словом «фольклор».)*

— Інакше кажучи, можна сказати — усна народна творчість. Що належить до усної народної творчості?

***Вікторина* «Що це?»**

Учитель. Визначте жанр фольклору: приказка, прислів'я, загадка, лічилка тощо.

1. Треба нахилитися, щоб з криниці води напитися. *(Прислів'я.)*
2. За один раз не зітнеш дерева враз. *(Приказка.)*
3. Ніде не купиш,
На вагах не зважиш,
Сам здобуваєш,
У комору складаєш. *(Знання.) (Загадка.)*
4. — Раз-два. Ну й дива!
— Раз-два-три! Ти диви!
— Три-чотири! Говорили!
— Раз-два-три-чотири-п'ять!
Зранку вчуся рахувать.
Все зраховано навкруг:
Дерева, ріка і крук,
Що на дереві сидить
І кричить мені: «Ур-ра!
Рраз-два-три-чотири —
Кр-ра». *(Лічилка.)*

ІІІ. Повідомлення теми і мети уроку

***Складання схеми* «Малі фольклорні жанри усної української творчості»**

Загадки — Лічилки — Прислів'я — Приказки

Учитель. Отже, сьогодні ми вирушимо в подорож по малих жанрах усної народної творчості, знайдемо спільні та відмінні ознаки. Усі ці надбання мудрості нашого народу є невичерпними, цілющими і чистими, мов джерельна вода.

IV. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу

Читання статті про фольклор

(За підручником «Літературне читання» або з використанням інших джерел)

Бесіда-роздум

Учитель. Що таке усна народна творчість? На вашу думку, що таке малий жанр фольклору?

***Створення діаграми* «Кола Венна»**

Учитель. Діти, вкажіть спільні та відмінні ознаки прислів'я та приказки. Там, де кола перетинаються, вам потрібно написати спільні ознаки *(див. додаток 1 на с. 11).*

(Діти по черзі вказують спільні та відмінні ознаки.)

Комплекс вправ для очей

1. Швидко покліпати очима, заплющити очі та посидіти спокійно, повільно рахуючи до 5. Повторити 4—5 разів.
2. Заплющити очі, порахувати до 3, розплющити очі та подивитися вдалечінь, порахувати до 5. Повторити 4—5 разів.
3. У середньому темпі проробити 3—4 колові оберти очима вправо, стільки ж — уліво. Розслабивши очі, подивитися вдалечінь — на рахунок 1—6. Повторити 1—2 рази.
4. Витягнути руку вперед, подивитися на вказівний палець витягненої руки на рахунок 1—4, потім перевести погляд вдалечінь на рахунок 1—6. Повторити 4 — 5 разів.

Читання прислів'їв та приказок *(за підручником «Літературне читання» або з використанням інших джерел)*

Бесіда

— Прочитайте прислів'я та приказки.

— Як ви їх розумієте?

— Знайдіть чотири прислів'я чи приказки про дружбу й добро, вивчіть їх.

Робота в парах

Учитель. Діти, перекажіть одне одному по два прислів'я та одній приказці.

***Гра* «Влучний стрілець»**

Учитель. Доберіть прислів'я чи приказку до ситуації.

1. Ви зустріли людину, яка не любить працювати.
2. Як потрібно ставитися до батьків?
3. Чи потрібно вчитися?
4. Ви зустріли чуйну, добру людину.
5. Що ви знаєте про дружбу?
6. Як потрібно ставитися до інших людей?
7. Що ви скажете про рідну країну?

***Гра-змагання* «Хто майстер відгадувати загадки?»**

Запитання

— Що таке загадки? *(Це невеликі поетичні твори, в основі яких є запитання. Для того щоб на них відповісти, потрібно вміти виокремлювати характерні ознаки предмета чи явища, уміти порівнювати їх.)*

Учитель. З давніх-давен уміння відгадувати загадки було ознакою мудрості й розуму. Загадки потрібно читати в повільному темпі, по-таємничому та обов'язково дослухати до кінця.

(Клас поділяється на 2 команди. Одна команда читає загадку, інша — відгадує, потім навпаки.

— Яка загадка вам сподобалась найбільше? Чому?

Фізкультхвилинка

Раз! Два! Всі присіли,
Потім в гору підлетіли,
Із струмочка гарно вмились.
П'ять! Шість! Усі веселі,
Летимо на каруселі.
Сім! Вісім! В поїзд сіли,
Ніжками затупотіли.
Дев'ять! Десять! Відпочили,
І за парти дружно сіли.

Створення загадки *(робота в парах)*

Учитель. Діти, вам потрібно придумати загадки. *(Зачитування і відгадування загадок.)*

Бесіда

— Що таке лічилки?
— Які ви знаєте лічилки?
— Коли ви їх використовуєте?

Читання лічилок *(за підручником «Літературне читання» або з інших джерел)*

Бесіда

— Хто є автором цих лічилок?
— Про кого та про що в них ідеться?

***Гра* «Збери намисто»**

Учитель. Діти, пригадайте жанри усної народної творчості, упишіть їх у намистинки і розфарбуйте утворене намисто *(див. додаток 2)*.

V. Підбиття підсумків уроку

Запитання

— Про що ми сьогодні говорили?
— Які прислів'я, приказки, лічилки та загадки вам сподобалися найбільше?
— У яку гру ви б хотіли ще раз пограти?

VI. Домашнє завдання

Дібрати прислів'я, приказку, лічилку та загадку, які б були поєднані однією темою.

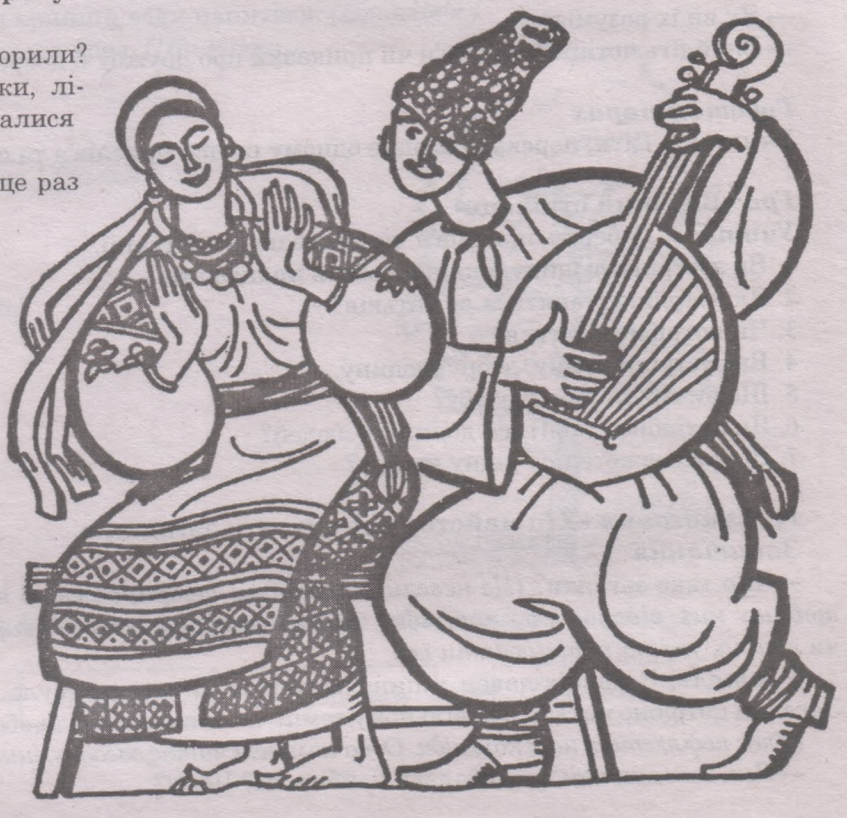

Зображення: http://proridne.com

Додаток 1

***Діаграма* «Кола Венна»**

Завдання. Вкажи спільні та відмінні ознаки прислів'я та приказки. Там, де кола перетинаються, напиши спільні ознаки.

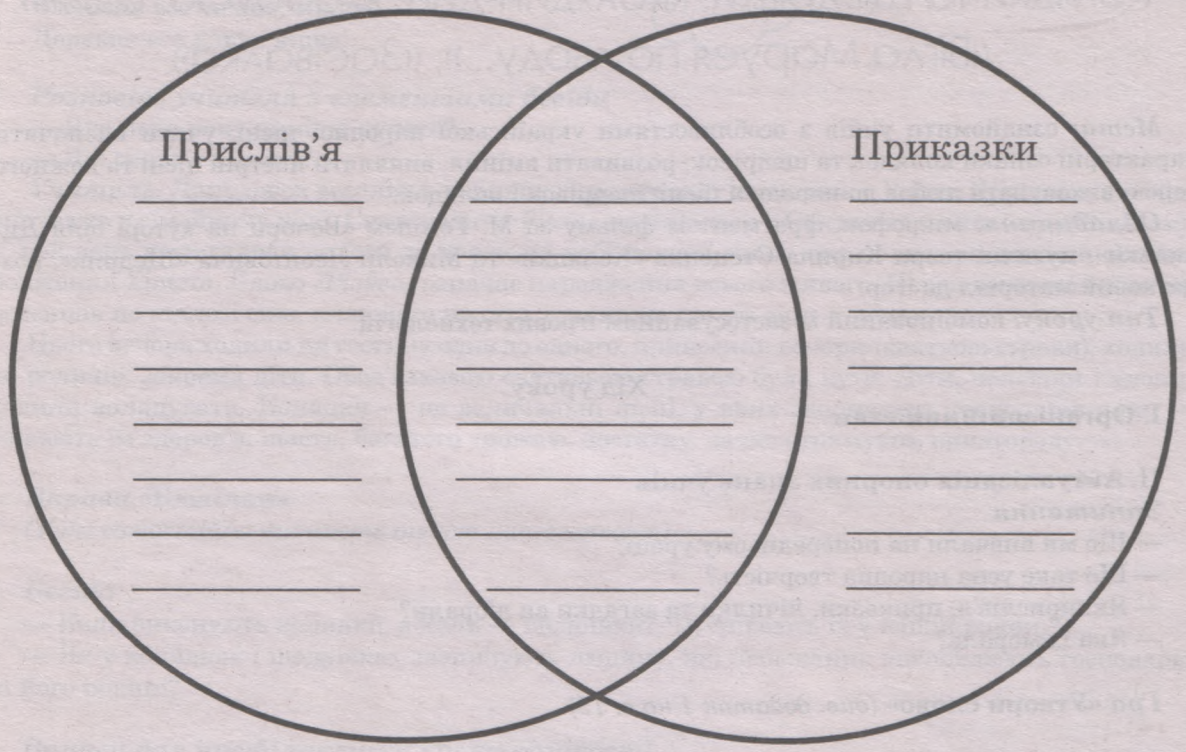

Додаток 2

***Гра* «Збери намисто»**
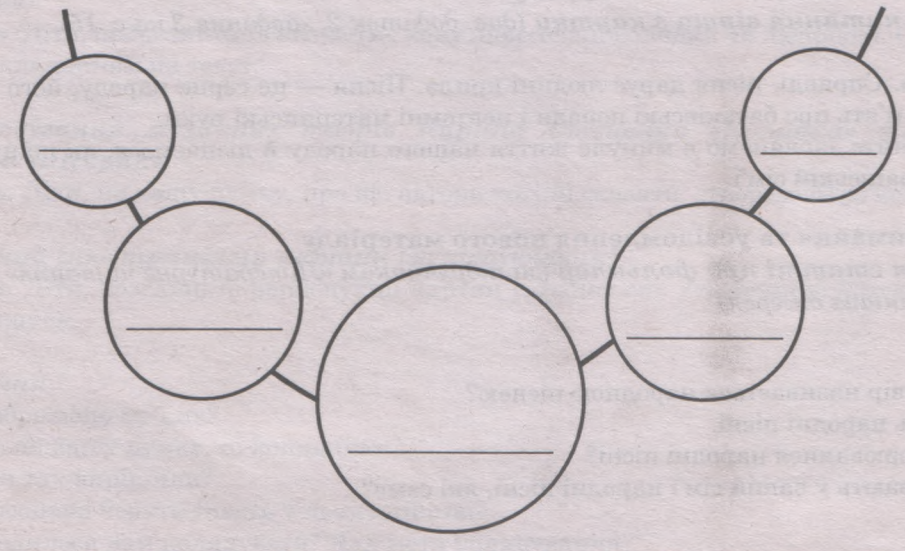
Завдання. Упиши у намистинки жанри усної народної творчості, які ти запам'ятав, та розфарбуй утворене намисто.